

Van taalachterstandsbestrijding naar taaldiversiteitsbeleid

Adviezen van de Vereniging van Leraren in Levende Talen voor meertaligheidsbeleid in het Nederlandse basis- en voortgezet onderwijs

Preambule

Het maatschappelijke en politieke discours in Nederland over culturele diversiteit en taaldiversiteit is gekaapt door wantrouwen en angst. Alleen een positieve en zakelijke, op kennis gebaseerde benadering, mede geïnspireerd door internationale ervaringen in en buiten Europa, kan helpen om dit thema in Nederland opnieuw en beter te agenderen. Pleidooien van de Europese Unie/Commissie inzake meertaligheidsbeleid in de EU-lidstaten kunnen eveneens fungeren als bronnen van inspiratie in plaats van afwijzing.

In Frankrijk wordt een inclusief talenbeleid voorgestaan in termen van *Les Langues de France* als kenmerken van een Franse identiteit. Door in Nederland te spreken van “de talen van Nederland” kan een positief en op inclusie gericht beeld van meertaligheid worden gecreëerd. Op nationaal niveau gefaciliteerd meertaligheidsbeleid kan in Nederland op lokaal niveau worden ontworpen en uitgevoerd.

In het rapport *Language Rich Europe: Trends in Policies and Practices for Multilingualism in Europe* (2012), beschikbaar in 20 talen (zie Website *Language Rich Europe*), worden de uitkomsten besproken van meertaligheidsbeleid in 25 Europese landen en regio's (waaronder Nederland en Friesland) tegen de achtergrond van aanbevelingen van de Europese Unie/Commissie. Gelet op de uitkomsten van over dit rapport georganiseerde workshops en symposia in Utrecht op 14 november 2012, in Den Haag (Huis van Europa) op 12 december 2012, in Leeuwarden (Fryske Akademy) op 1 maart 2013 en andermaal in Utrecht (Landelijke Studiedag VLLT) op 1 november 2013, brengen wij namens de Vereniging van Leraren in Levende Talen ongevraagd de volgende beleidsadviezen uit aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Beleidsadviezen

1. Om de randvoorwaarden voor diversiteitsbeleid in Nederland mogelijk te maken, wordt in navolging van dominant Engelstalige landen als het Verenigd Koninkrijk, Australië, Canada en de Verenigde Staten aanbevolen om op gemeentelijk niveau niet alleen periodieke basisstatistieken te verzamelen over nationaliteit (in termen van staatsburgerschap) en geboorteland, maar ook over etniciteit (in termen van zelftoerekening) en thuistaal. Op basis van uitvoerige en langdurige internationale ervaringen kan de etniciteitsvraag worden geoperationaliseerd als *Tot welke bevolkingsgroep rekent U zichzelf?* en de thuistaalvraag als *Welke taal of talen worden gewoonlijk bij u thuis gebruikt?* De resulterende kengetallen (tot nu toe alleen beschikbaar voor het Fries in Friesland, op basis van door de Provincie Friesland gesubsidieerde periodieke taalpeilingen) zijn niet alleen van onmisbare betekenis voor diversiteitsbeleid op gemeentelijk niveau in Nederland, maar ook voor de bewustwording van de ontwikkeling van Nederland als multiculturele en multilinguale samenleving.

2. Om de randvoorwaarden voor taaldiversiteitsbeleid in Nederland op schoolniveau mogelijk te maken, wordt in navolging van genoemde landen en van Zweden, dat sinds de *Home Language Reform* in 1976 een voortrekkersrol in Europa heeft gespeeld op dit terrein, aanbevolen om jaarlijks basisstatistieken te verzamelen over de thuistalen van leerlingen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. De resulterende kengetallen zijn niet alleen van onmisbare betekenis voor taaldiversiteitsbeleid op schoolniveau, maar ook voor de bewustwording van de groeiende meertaligheid op Nederlandse scholen bij beleidsmakers, docenten, leerlingen en ouders.
3. In een Advies aan de Voorzitter van de Tweede Kamer van 12 september 2013 wordt door de Onderwijsraad andermaal bepleit om “achterstandsbeleid” op scholen te baseren op de etniciteit en het opleidingsniveau van de ouders van leerlingen. Voor taaldiversiteitsbeleid op scholen, zowel inzake Nederlands als tweede taal als inzake andere talen, vormen thuistaalstatistieken van leerlingen echter een belangrijker en transparanter criterium dan etniciteitscriteria.
4. De Europese Commissie houdt in de zogenaamde *Trilingual Formula* voortdurend pleidooien om in alle EU-lidstaten bij alle scholieren drietaligheid te bevorderen door van jongsafaan in schoolcurricula het leren en onderwijzen op te nemen van:
 - The national language of the country of residence
 - A language of international prestige (*in EU-landen in toenemende mate Engels in het basisonderwijs*)
 - A third language of personal adoption (*met een zo vroeg mogelijke start en met een sterke, vraaggestuurde differentiatie van het taalkeuze-aanbod voor ouders/leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs*)

In deze drietaligheidsformule wordt voorkomen dat de groeiende status van het Engels in het basis- en voortgezet onderwijs bij wijze van substitutie-effect ten koste gaat van het leren en onderwijzen van andere talen. Tegen deze achtergrond wordt een meertaligheidsbeleid aanbevolen voor het Nederlandse basis- en voortgezet onderwijs in termen van het leren en onderwijzen van:

- Nederlands als moedertaal en in toenemende mate als tweede taal
 - Engels in het basisonderwijs
 - Een andere taal naar eigen keuze, met een sterk verruimd en vraaggestuurd taalkeuze-aanbod.
5. Genoemde diversificatie van het talenaanbod dient mede betrekking te hebben op Nederlandse Gebarentaal, die tot de meest onzichtbare/onhoorbare en ondergewaardeerde talen van Nederland behoort.
 6. Verbale communicatie van ouders met jonge kinderen stelt hoge eisen aan de taalvaardigheid. In het overheidsbeleid dient beter te worden onderkend dat het gebruik van de moedertaal voor kinderen grote cognitieve voordelen heeft, ook bij het leren van andere talen, indien ouders onvoldoende Nederlands spreken.
 7. Er bestaat grote behoefte aan verdergaande professionalisering van de opleiding en na/bijbscholing van docenten in het basis- en voortgezet onderwijs inzake meertaligheid en meertaligheidsbeleid en inzake het onderwijs in genoemde constellatie van talen. Het op school aannemen en inzetten van meertalige docenten met meertalige bevoegdheden leidt tot verruiming en professionalisering van meertalig aanbod voor leerlingen.

8. Het talenaanbod in de media (radio, televisie en internet) dient sterk te worden uitgebreid. Daarbij kan inspiratie worden geput uit het scala aan voorzieningen, programmatuur en behoeftenbepaling voor *Ethnic Broadcasting* dat al decennialang bestaat in Australië, met name in de vorm van de *Special Broadcasting Service* in Melbourne/Victoria. De beschikbaarheid van en vertrouwdheid met thuistaalstatistieken (inclusief gebarentaal) is van onmisbare betekenis voor meertaligheidsbeleid in de media.
9. Een soortgelijke aanbeveling geldt voor meertaligheidsbeleid in de publieke dienstverlening. Op het niveau van stedelijke dienstverlening geldt dit niet alleen voor toeristische informatie, maar ook bijvoorbeeld voor informatie over gezondheidszorg, ouderenbeleid en onderwijs in Nederland, over immigratie en integratie, of over tolk- en vertaaldiensten.
10. In navolging van het Advies van de Onderwijsraad *Samen naar de Taalschool* (2001) en geïnspireerd door het succes van de *Victorian School of Languages (VSL)* in Melbourne/Australië wordt een samenhangend stelsel van gemeentelijke talenscholen bepleit om een gedifferentieerd talenaanbod in het basis- en voortgezet onderwijs mogelijk te maken. Het idee van gemeentelijke talenscholen (met kwaliteitseisen en kwaliteits-toezicht) is landelijk nooit van de grond gekomen in Nederland. De overheid heeft ook nooit gereageerd op genoemd OR-Advies. Wel zijn inmiddels in tal van Nederlandse gemeenten vanuit particulier etnisch-cultureel perspectief *aparte* taalscholen voor *aparte* taalgroepen opgezet, maar zonder verbindingslijnen, grand design en professionele ondersteuning.

Toelichting

De VSL betekent een internationaal erkende en gewaardeerde doorbraak in directionaliteit en aanbod. De bewijslast voor tweetaligheid ligt niet langer bij ESL-leerlingen (*English as a Second Language*). *Alle leerlingen* leren twee talen: Engels als eerste of tweede taal (in Melbourne net als in Berlijn of Amsterdam de dominante taal vooral als tweede taal) plus een *Language Other Than English (LOTE)*. Dit LOTE-aanbod geschiedt vraagafhankelijk (afhankelijk van de wensen van ouders/leerlingen, van jongsfafaan en in een groot aantal talen (in 2011 meer dan 60 talen naar keuze in basis- en voortgezet onderwijs). Vorderingen van leerlingen in LOTE *zijn* leersucces en dienen dus niet als *bijdragen* aan leersucces in de nationale taal (zoals in Nederland in het kader van taalachterstandsbestrijding). Genoemde uitgangspunten (LOTE-aanbod aan alle leerlingen en vraaggestuurde differentiatie van talenaanbod van jongsfafaan) zijn in lijn met de door de Europese Commissie bepleite drietalingheid voor alle leerlingen in de lidstaten van de Europese Unie.

Namens de Vereniging van Leraren in Levende Talen,

Judith Richters, voorzitter

Toon van der Ven, oud-voorzitter

Guus Extra, emeritus hoogleraar Universiteit van Tilburg